

Mehmet Âlim (Çınar) Efendi (1861-1923)

1861'de Kayseri'nin Bünyan ilçesinde doğdu. Babası Abdülkadir Efendizade Mehmet Efendi, Annesi Fatma Hanımdır. İlk ve orta öğrenimini Bünyan'daki okullarda tamamladıktan sonra Kayseri ve Adana'daki medreselerde yüksek öğrenimini tamamladı. Arapça ve Farsça bilen Âlim Efendi bu eğitimlerin ardından müderrislik icazeti aldı. Rodos, Kıbrıs, İstanbul, İzmir ve Sivas'ta müderrislik ve vaizlik görevlerinde bulundu. Sivas'ta görev yaptığı dönemde Millî Mücadeleyi öven ve destekleyen bir vaaz vermesinden dolayı Damat Ferit hükümetinin yöneticilerinin tepkisini çekerek tutuklandı ve İstanbul'a gönderildi. Bu tutuklanmanın ardından Bekirağa bölüğüne konularak burada bir süre tutuklu kaldı. Osmanlı Devleti'nde genellikle savaş suçlarının yargılandığı yer olan Divan-ı Harb-i Örfî'de yapılan yargılama neticesinde beraat edince serbest bırakılarak memleketi Kayseri'ye döndü. Mondros Ateşkes Antlaşması sonrasında gerçekleşen Anadolu'nun dört bir yanının işgaline karşı halkı bilinçlendirmek ve onlarda işgalci devletlere karşı kamuoyu oluşturmak amacıyla Kuvayı Milliye lehinde vaazlar vermeye devam etti. Bünyan'da ilçe meclisi idare azalığı görevinde bulundu.

Mehmet Alim (Çınar) Efendi

Millî Mücadele'nin hemen başında İzmir'in işgalini protesto etmek üzere Kayseri'den İstanbul'a gönderilen ve üzerinde gönderici olarak Kayseri ileri gelenlerinin adlarının bulunduğu 16 Mayıs 1919 tarihli telgrafta Âlim Efendi'nin de imzası bulunmaktadır. Bu telgrafta; İzmir'in işgalinin halk tarafından hayret ve büyük bir üzüntü ile karşılandığı, bu işgalin Anadolu'daki gayrimüslimleri hareketlendirerek Osmanlı halkı arasında sıkıntılar yaratacağı, Paris Konferansı'ndan Amerikan Başkanı Wilson'un ilkelerine ters düşmeyen sonuçlar beklerken böyle üzücü bir hadiseyle karşılaşıldığı, bu işgalin Anadolu'da bir asayişsizlik yaratacağı ve hükümetin bu işgal karşısında atacağı her adımın destekleneceği yazılmaktaydı. Bu telgrafta diğer imzaları bulunanlar arasında Müftü Vekili Ahmed, Belediye Meclisi adına Başkan Rifat, Ahmed Remzi, Eski Milletvekili Rifat, Genel Meclis adına azalardan Mehmed, Meclis-i İdare azasından Şaban, Ticaret Odası Başkanı Nafiz, ulemadan Mehmed Zühdü, eşraftan Mazhar ve Faik Beyler, tüccardan İmamzade Ali, İbrahim Hakkı ve Rahmi Beyler bulunmaktadır.

Mehmet Âlim Efendi, Mondros Ateşkes Antlaşmasının imzalanmasından sonra Kayseri'de şubesi açılan İhtiyat Zabitanı Teavün Cemiyeti'nin çalışmalarına da katıldı ve destek oldu. Millî Mücadeleyi destekleyen eski askerlerin oluşturduğu, kurulduğu ilk yıllarda bir yardım derneği olarak görev yapan ve merkezi Kışıkapı'da bulunan bu cemiyet Büyük Taarruz sonrasında kapanmıştır.

TBMM'nin birinci dönemi için yapılan seçimlerde Mehmet Âlim Efendi Develi ilçesinden 28, Bünyan ilçesinden 26, İncesu ilçesinden 19 oy alarak toplam 73 oy ile Kayseri Milletvekili oldu ve 23 Nisan 1920'de Meclisin açılışında Ankara'da hazır bulundu. Almış olduğu dini eğitim ve müderrislik görevi itibarıyla TBMM'nin din adamı milletvekilleri arasında yer alır.

Ankara Müftüsü Mehmet Rifat (Börekçi) Efendi tarafından yayınlanan İstanbul'un ve Anadolu'nun işgal altında olduğu, işgalci devletlerin işgalleri karşısında iktidarın görev ve sorumluluğunu kaybettiği ve padişahın esir olduğunun belirtildiği fetvanın altına "Kayseri Mebusu Ulemadan Mehmet Âlim" adıyla imzasını attı. Fetvada ayrıca birçok Anadolu şehrinin müftülerinin de imzaları bulunmaktaydı. Bu fetva ile Millî Mücadele'nin halkın gözünde meşruluğu artmıştır.

Büyük Millet Meclisi'nde Şer'îye-Evkaf komisyonunda ve halkı bilinçlendirmek üzere oluşturulmuş olan irşad komisyonunda görev yaptı. Milli Mücadele içerisinde Sakarya Meydan Muharebesi sürecinde Meclis'teki konuşmaları ve Ankara camilerinde verdiği vaazlarla halkın moralinin yüksek tutulmasında etkili vazifeler üstlendi. İrşad komisyonunda görevli olduğu heyetin başkanı Burdur Milletvekili İsmail Suphi Soysallıoğlu heyetlerinin üç kişi olduğundan bahseder. Kendisiyle birlikte Mehmet Âlim Efendi ve Atatürk döneminin Dış İşleri Bakanı olan Tevfik Rüştü (Aras) Bey heyet üyeleridir. Bu heyet üyeleri Anadolu halkını bilinçlendirmek için yola çıktıklarında Dr. Tevfik Rüştü Bey, Âlim Efendi'ye hitaben: *"Efendi Hazretleri... siz şimdi kentlerde köylerde istiklal, vatan sevgisi, cihat, meşru devlete bağlılık, kasıtlı telkinler ve menfi propagandalardan uzak kalma gibi zaferimize esas olacak hususları halka anlatacak dini ve şer'î esasları izah edeceksiniz, misaller de vereceksiniz. Bunları acaba halkın kolaylıkla anlayacağı, sıkıntısız kavrayacağı basit bir dille yapmanız mümkün değil midir?"* sorusuna tereddütsüz fakat biraz da şaşkınlıkla: *"Ya ben onlara Arapça mı hitap edeceğim? Elbette istisnasız hepsinin sıkıntısız anlayacağı dille gerçekleri konuşacağım..."* diyerek halkın farkındalığının artması adına basit ve sade bir dil kullanacağını ifade etmiştir. Görevleri gereği gittikleri yerlerde camilerin dolup taşıdığı söyleyen Suphi Soysallıoğlu, *"Yaşlı, fakat ruhu genç, düşüncesi ileri, mantığı hakiki bir din bilgininin kudretine sahip"* olarak tanımladığı Âlim Efendi'nin hiç tereddüt göstermeden büyük bir şevk ve zevkle kendilerine önderlik ettiğinden bahsetmektedir. *"En zor ve kalıplaşmış olarak düşündükleri konuları halkın diline ve duyusuna göre değerlendirdik"* derken de yine Âlim Efendi'den halk ile bağlantı kurulması konusunda büyük fayda sağladıklarını söylemektedir. Ayrıca Soysallıoğlu *"Bütün neticeleri didik didik didikleyen birinci Büyük Millet Meclisi'nin o kolaylıkla bravo demeyen güç tatmin edilen takdiri, bizi, aldığımız cidden müsbet neticelerden dolayı yazılı olarak taltif etti. Öteki heyetlere örnek gösterdi. Çünkü gerçekleri halka anlatabilmeyi kalıpların üstüne çıkma sayan mübarek bir din bilginine sahiptik."* diyerek Âlim Efendi'nin irşat heyeti içerisinde ne derece önemli rolünün olduğunu vurgulamıştır.

Büyük Millet Meclisi'nin açılışından birkaç ay sonra 1920 yılı temmuz ayında bazı milletvekillerinin meclis çalışmalarından uzaklaşarak memleketlerine gittikleri, yeterli sebep göstermeden geri dönmedikleri ve çalışmalara katılmadıkları gündeme gelmiştir. Bu milletvekillerinin emekli kabul edilerek maaş bağlanması konusunda takrir görüşülmüş Mehmet Âlim Efendi *"Bunlar maaş alamaz. Malumu devletiniz ücret emek, emek ücret mukabilindedir. Emegi sebkat etmiyor. Orada kendi kâr ve ticaretiyle meşgul olsun, çoluğuyla çocuğuyla bulunsun. Bunu katiyen kabul etmiyoruz."* diyerek bu milletvekillerine maaş bağlanmasına karşı çıkmıştır.

1920 yılı eylül ayında çıkarılması gündemde olan tuz vergisi görüşmeleri sırasında da kürsüden söz alan Mehmet Âlim Efendi buna da karşı olduğunu ve fakir fukaranın bu vergi altında ezileceğini belirtmiştir. *"Bir takım eytam, dul kadın ve hemşirelerimiz tarlalarda ayakları yalın, başları açık, sürüm sürüm sürünerek onunla teayyüş ederken, bir sürü eytamı ile meydan da kalmış, üç kuruş bulup da tuz alamayan biçareler, şimdi tuzun yirmi dört kuruşa batmanı, yani altı okkası, buna nasıl para yetirip tuz alacak? Bu, adalete mukarin değildir."* diyerek alınması gündemde olan tuz vergisinin halkta türlü sıkıntılara yol açacağını ve bunun adaletli olmayacağını bildirmiştir.

Milli Mücadele de Batı cephesindeki savaşların yoğun olduğu 1921 yılı nisan ayında II. İnönü Muharebesinden hemen sonra dönemin Müdafaa-i Milliye Vekili ve Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reis Vekili Fevzi (Çakmak) Paşa'nın beyanati üzerine söz almış, milletvekillerinin morallerinin üst seviyede tutulması adına İslam Tarihi'nden muzafferiyetler bildiren örnekler anlatmış ve sonunda bütün milletvekillerinin el açarak katıldığı bir dua okumuştur. Daha önce de saltanatın kaldırılıp Abdülmecit Efendi'nin halife seçilmesinin ardından, Âlim Efendi'ye mecliste dua okutulup oturuma son verilmişti. Döneminin meclis tutanakları incelendiğinde diğer milletvekilleri tarafından orduya, vatana, devlete ve

millete her fırsatta dua okuması istendiği görülür.

31 Ekim 1921'de Mustafa Kemal Paşa'nın Başkomutanlık yetkisinin uzatılması için yapılan Gizli oturumda kabul oyu kullanarak Mustafa Kemal'in Başkomutanlığının devamına destek vermiştir. Meclis çalışmaları sırasında doğru bildiklerini söylemekten çekinmemiştir. Nahiye şurası azalığına seçilebilmek için yapılan kanun görüşmeleri sırasında adayların yaşının yirmi beşten büyük olmasına dair maddeye karşı gelerek yirmi beş yaşında birisinin idarede bulunamayacağını kastederek *"yirmi beş yaşında bir çocuk iş göremez"* diyerek teklife karşı olduğunu söylemiştir. Teklifi getiren milletvekillerinin Peygamberin de erken yaşlarda yönetimde bulunduğunu söylemeleri üzerine onun Allah'ın emri olduğundan bahsetmiştir.

Âlim Efendi'nin Meclisteki en hararetli tartışması 1923 yılı ocak ayında gerçekleşmiştir. Bünyan Kaymakamı Cavid Bey'in görevden alınıp yerine Yozgat Milletvekili Süleyman Sırrı Bey'in oğlu Memduh Bey'in atanması üzerine İçişleri Bakanlığı'na bir soru sormuş ve cevaplanmasını istemiştir. Bu soru Bünyan halkının görevi süresince hizmetlerinden çok memnun olduğu Cavid Bey'in apar topar neden görevden alındığı ve yerine gelenin daha önce görev yaptığı Çorum'un Kargı nahiyesinde usulsüz işlerde bulunduğu (Bazı evlerden bin yüz lira toplayıp bunları hizmete dönüştürmediği) iddialarıydı. Dönemin İçişleri Bakanı Ali Fethi Bey bu soruya ve ithamlara karşılık olarak verdiği cevapta bu iddianın doğru olmadığını, Cavid Bey'in görevden alınmayı sağlık sebeplerini öne sürerek kendisinin istediğini söylemiştir. Mecliste diğer milletvekillerinin de olaya karışmasıyla kısa süreli tansiyon yükselmiş ve iddialar İçişleri Bakanlığı tarafından kabul edilmemiştir. Mehmet Âlim Efendi Yozgat Milletvekilinin oğlunun liyakatsiz bir biçimde Bünyan'a kaymakam olarak atanmasını içine sindirememiş ve kendi ailesinden örnekler vermiştir. Kürsüye gelen Mehmet Âlim Efendi: *"Muhterem Efendiler! "Biz buraya Allah rızası için vatanımızın, dinimizin, milletimizin hukukunu muhafaza için geldik. Biz buraya akraba, evlat ve ahfadımızı memuriyette kullandırmak için gelmedik (...) Üç oğlumdan birisi İnönü Muharebesinde, Gediz Cephesinde şehiden vefat etti. Birisi seferberlikte kaldı, birisi de o kanundan istifade etmişken Osman Şevket Beye vardım; damadımı hapsedin, oğlumu muhafaza ediyor, dedim. Bunu da savdım. Şimdi onun da hayat ve memarı belli değildir."* diyerek kimsenin oğlunun ya da ailesinin istediği görevlere atanmaması gerektiğini vurgulamıştır. Buradaki sözlerinden de anlaşıldığı üzere Mehmet Âlim Efendi devlet işlerinde kesinlikle liyakatsizliğe ve ehliyetsizliğe tahammül etmemiştir. İki oğlunun şehit olduğunu birinin de akıbetinin belli olmadığını hatta damadını bu uğurda yanlış olan bir işe girişmesinden dolayı feda ettiği de görülmektedir. Devlet işlerini ailesinin üstünde kutsal bir görev olarak gören Mehmet Âlim Efendi ayrıca doğu Anadolu bölgesine yapılacak ve doğu ile batıyı birbirine bağlayacak olan demiryollarının geçiş güzergahlarındaki vatandaşa ait bağ ve bahçelerin kamulaştırılırken yöneticilerin haktan ve adaletten ayrılmamaları ve herkese hak ettiğinin verilmesi gerektiği konusunda da uyarılarda bulunarak söz almıştır.

Hıyanet-i Vataniye Kanunu gereği idama mahkûm edilmiş olan Kütahyalı Kadioğlu Halil hakkında verilen mahkeme kararının uygulanması konusunda yaptığı konuşmada vatana ihanet ve Peygambere hakaret eden birinin dini anlamda idamı gerekir diyerek mahkemenin vermiş olduğu kararı dini olarak da tasdik etmiştir.

Milletvekilliği sırasındaki yoğun çalışmaları ve başarılı hizmetleri neticesinde yazılı olarak takdir ve taltif edilen Mehmet Âlim Efendi, evli ve altısı oğlan yedisi kız olmak üzere 13 çocuk babasıdır. Bazı kaynaklarda çocuk sayısı 12 olarak belirtilmekle birlikte kendi adını taşıyan oğlu ile 1993 yılında yapılan röportajda bu sayının 13 olduğu belirtilmektedir. Aynı röportajda belirtildiği üzere oğlu Hüsnü, Çanakkale Arıburnu Muharebesinde şehit düşmüştür. Diğer oğlu Âsım, Kütahya Gediz savaşında şehit olmuştur. Bir diğer oğlu Mahmut ise Balkan Harbi'nin başlangıcından Milli Mücadele'nin

sonuna kadar askerlik yapmış ve bir dönem esaret hayatı yaşamıştır. Kızı Zübeyde Çınar, belediye daimî encümen azalığı görevinde bulunmuş ve 1943 yılı seçimlerinde milletvekilliği aday adaylığı için Cumhuriyet Halk Partisi'ne başvurmuştur. Mehmet Âlim Efendi, milletvekilliği sona erince Kayseri'ye dönmüş ve 30 Aralık 1923 tarihinde 62 yaşında vefat etmiştir. Vefatından sonra Soyadı Kanunu gereği ailesi Çınar soyadını almıştır.

Haşim ERDOĞAN

KAYNAKÇA

1. Resmî Yayınlar

TBMM Albümü 1920-2010 1. Cilt 1920-1950, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2010.

TBMM Gizli Celse Zabıtları Devre: I, Cilt: 2, İçtima: 2, 31 Teşrinievvel 1337 (31 Ekim 1921).

TBMM Z.C. Devre: I, İçtima Senesi: 1, Cilt: 2, TBMM Matbaası, Ankara 1959.

TBMM Z.C. Devre: I, İçtima Senesi: 1, Cilt: 4, TBMM Matbaası, Ankara 1959.

TBMM Z.C. Devre: I, İçtima Senesi: 2, Cilt: 9, TBMM Matbaası, Ankara 1959.

TBMM Z.C. Devre: I, İçtima Senesi: 2, Cilt: 14, TBMM Matbaası, Ankara 1959.

TBMM Z.C. Devre: I, İçtima Senesi: 3, Cilt: 24, TBMM Matbaası, Ankara 1960.

TBMM Z.C. Devre: I, İçtima Senesi: 3, Cilt: 26, TBMM Matbaası, Ankara 1960.

TBMM Z.C. Devre: I, İçtima Senesi: 3, Cilt: 27, TBMM Matbaası, Ankara 1960.

TBMM Z.C. Devre: I, İçtima Senesi: 4, Cilt: 28, TBMM Matbaası, Ankara 1961.

2. Makaleler, Kitaplar, Süreli Yayınlar, Tezler ve İnternet Kaynakları

AKBAŞ, S. Burhanettin, "Oğul Âlim Çınar, Babası Müderris Mehmet Âlim Efendi'yi ve Bünyan'ı Anlatıyor", <https://bunyan38.wordpress.com/2009/08/30/ogul-alim-cinar-babasi-muderris-mehmet-alim-efendiyi-ve-bunyani-anlatiyor-2/> Erişim Tarihi: 06.05.2024.

Bünyan Kültürü Dergisi, Bünyan Kültür ve Turizm Derneği Yayınları, Temmuz-Ağustos, Yıl:1, Sayı: 8, Kayseri 1993.

ÇELEBİ, Ömer, **Atatürk Kayseri'de**, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1972.

ÇELİK, Recep, **Milli Mücadelede Din Adamları**, I. Cilt, Emre Yayınları, İstanbul 1999.

ÇOKER, Fahri, **Türk Parlamento Tarihi Millî Mücadele ve TBMM I. Dönem 1919-1923**, I. Cilt, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Ankara 1994.

ÇOKER, Fahri, **Türk Parlamento Tarihi Millî Mücadele ve TBMM I. Dönem 1919-1923**, I. Cilt (I. Dönem Milletvekillerinin Özgeçmişleri), Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Ankara 1994.

DOKUYAN, Sabit, "I. Büyük Millet Meclisi'nde Kayseri Mebusları ve Milli Mücadeledeki Etkinlikleri", **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:1, Sayı:30, Kayseri 2011, s.327-349.

ERDOĞAN, Haşim, "Millî Mücadele Döneminde Kayseri", **Millî Mücadele'nin Yerel Tarihi 1918-1923**, C. 5, ed.

Mustafa Göleç vd., Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, Ankara 2023, s.191-238.

KALAÇ, Ahmet Hilmi, **Kendi Kitabım**, Yeni Matbaa, İstanbul 1960.

KARS, Zübeyir, **Milli Mücadelede Kayseri**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1999.

KUTAY, Cemal, **Kurtuluşun Kuvvacı Din Adamları**, Aksoy Yayınları, İstanbul 1998.

ÖNSOY, Rifat, "Milli Mücadele'de Kayseri", **I. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri (11-12 Nisan 1996)**, Erciyes Üniversitesi Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırma Merkezi (KAYTAM) Yayınları, Kayseri 1997, s.229-236.

SARIKOYUNCU, Ali, **Atatürk, Din ve Din Adamları**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2007.

SARIKOYUNCU, Ali, "Milli Mücadele'de Kayserili Din Adamları Müftü Ahmet Remzi ve Müderris Mehmet Alim Efendiler", **II. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri (16-17 Nisan 1998)**, Erciyes Üniversitesi Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi (KAYTAM) Yayınları, Kayseri 1998, s.383-396.

SARIKOYUNCU, Ali, **Milli Mücadelede Din Adamları**, Cilt: I., Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1995.

SELVİ, Haluk, **İşgal ve Protesto**, Değişim Yayınları, İstanbul 2007.

TBMM Yasama Organı Üyelerinin Tercüme-i Halleri ve Seçim Mazbataları, https://cdn.tbmm.gov.tr/TbmmWeb/eYayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d01/SM_267_1_1.pdf Erişim Tarihi: 04.04.2024.

YILMAZ, Yakup, **Kayseri'de Parlamento Seçimleri ve Siyaset (1877-1943)**, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Samsun 2019.

YÜCETÜRK, Zenzem, **I., II. ve III. Dönem Kayseri Milletvekilleri ve Siyasî Faaliyetleri**, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi, Niğde 2015.

11/12/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/mehmet-alim-cinar-efendi-1861-1923/?pdf=7582> adresinden erişilmiştir